

SPOLEČENSKÁ PARTICIPACE ZEMĚDĚLSKÉ POPULACE, ZVLÁŠTĚ ŽEN A MLÁDEŽE

H. Hudečková

HUDEČKOVÁ, H. (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha): *Společenská participace zemědělské populace, zvláště žen a mládeže*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 20, 1984 (1) : 13-21.

Účast pracujících na řízení je jedním ze základních předpokladů vybudování komunistické společnosti. Je zároveň atributem socialistického způsobu života. Zatím existuje řada nedostatků v objektivních podmínkách i v motivaci k výkonu těchto tzv. bezprostředně společenských činností. Jejich příznivý vývoj je závislý především na vývoji podmínek práce a na osobních předpokladech pracujících účastnit se řízení (demografické charakteristiky, vzdělání). Při zkoumání vývoje účasti na řízení nelze zapomínat na historické vlivy. Při konkrétní analýze problematiky je třeba sledovat vnější diferenciaci (hledisko sociálně třídní struktury) a vnitřní diferenciaci (skupiny zemědělské populace). Jedním z důležitých aspektů dalšího rozvoje účasti na řízení a společenské participace je vytváření vhodných podmínek pro tyto činnosti zemědělským ženám a mládeži.

společenská participace; účast na řízení; zemědělství; ženy; mládež

Zájem výzkumu životního způsobu o oblast sociálně participačních činností je dán předpokladem, že tento okruh lidské aktivity je důležitým elementem účasti na řízení, která v modelu životního způsobu představuje tzv. strategickou komponentu. Znamená to, že má výrazný vliv na jeho formování, a také na utváření osobnosti člověka. Z druhé strany je však nutné poznamenat, že určité osobnostní charakteristiky, vyjadřující aktivní postoj k životu vůbec, jsou předpokladem úrovně výkonu těchto aktivit.

Mnoho autorů označilo jako další faktory, které významně ovlivňují jejich realizaci, demografické vlivy včetně rodinných charakteristik; rozhodující vliv lze přičítat celé skupině proměnných vázaných na vzdělání a kvalifikaci, na vykonávanou práci včetně její organizace a řízení a na postavení v pracovním procesu. Konečně jsou tu přítomny i vlivy vzniklé historicky, z nichž nás v případě zemědělské populace zajímají především venkovské tradice, vznik a vývoj třídy družstevníků rolníků a dalších sociálně třídních skupin venkovského obyvatelstva, a samozřejmě i vývoj potřeb v této oblasti.

Protože v odborné literatuře najdeme mnoho přístupů k řešení problematice a mnoho odlišných názorů na užívání pojmů společenská participace, angažovanost a účast na řízení, považujeme za nutné objasnit nejprve vlastní stanovisko. Předpokladem společenské participace je angažovanost, kterou z tohoto úhlu pohledu chápeme jako ochotu podílet se na práci ve prospěch společnosti, a to nad rámec povinností stanovených příslušnou sociální a profesionální pozicí jedince a z ní vyplývajícími rolemi.

Dále je třeba stanovit vztah mezi sociální participací a kategorií účast na řízení. Tyto dvě oblasti se z velké části překrývají, ale společenská (sociální) participace účast na řízení v jistém ohledu překračuje, neboť všechny sociálně participační činnosti nejsou zároveň řídicími činnostmi. Na druhé straně účast na řízení přesahuje participaci, a to nejméně ve dvou aspektech. Jedním je ta skutečnost, že účast na řízení zahrnuje kromě přímé společenské aktivity i nepřímé působení na ovlivňování rozhodovacích procesů např. prostřednictvím volených zástupců. Druhý důvod pak plyne z pojetí angažovanosti jako základu společenské participace — účast na řízení zahrnuje na rozdíl od „dobrovolné“ společenské aktivity i tu její část, která vyplývá z výkonu pracovní funkce, je dána náplní práce. Potom ji nelze chápat jako ochotu podílet se na práci ve prospěch společnosti nad rámec daných povinností.

Charakteristickým znakem a často diskutovanou otázkou kolem celého bloku sociálně participačních činností je vzájemná propojenost pracovní a mimopracovní sféry, což analogicky znamená jejich ne zcela jasné postavení mezi tzv. oblastí svobodné volby (volného času) a nutnosti (práce). Proto jsem v předchozím odstavci použila termín dobrovolná v uvozovkách. Z teoretického rámce, který jsem předdeslala vyplývá, že zkoumání sledované problematiky je složitá záležitost a bylo by velmi prospěšné sjednotit na ni názory. Prospělo by to možnosti komparovat výsledky jednotlivých šetření, která právě pro nejednotnost východisek docházejí ke značně rozdílným závěrům.

Budeme-li v dalším textu mluvit o společenské participaci, zahrnujeme sem formy pracovní iniciativy (účast v socialistické soutěži, ve zlepšovatelském hnutí), vykonávané funkce ve společenských organizacích a zájmových organizacích v obci i v zemědělském podniku, funkce v lidosprávě, účast na bezplatných brigádách a veřejných akcích vyhlašovaných v zemědělské organizaci i v obci, čas věnovaný brigádám a výkonu funkcí. Pokud použijeme pojmu účast na řízení, zdůrazňujeme další ukazatele — aktivita na pracovních a výrobních poradách a jejich hodnocení, aktivita na schůzích pořádaných různými složkami na pracovišti i mimo ně, možnosti podílet se na rozhodování o různých otázkách činnosti zemědělské organizace. Pro potřeby analýzy je pak nutné vnitřně strukturovat společensko-participační činnosti aspoň ve dvou rovinách — podle jejich výkonu v práci a v občanském životě a podle míry jejich formalizace.

Konkrétní analýza participačních činností má své nesnáze, především metodologického rázu. Velkým empirickým problémem je zachytitelnost kvality těchto aktivit nejhodnějšími indikátory. Dosud používa-

né ukazatele v plánovací praxi jsou převážně kvantitativní povahy a skrývá se za nimi řada kvalitativních nedostatků. Není jednotný názor na hodnotu sledovaných ukazatelů ani na míru jejich přesnosti. Nemáme reprezentativní údaje o tom, s jakou intenzitou a účinností probíhá činnost lidí v řízení. Závěry lze dělat spíše na základě opakujících se podobných výsledků z více dílčích šetření.

Přestože rozvoj pracovní iniciativy a zvyšování politické aktivity tvoří samostatný oddíl Plánů kádrového, personálního a sociálního rozvoje podniků, soubor sledovaných ukazatelů je velmi omezený, nezachycuje příslušnost k politickým stranám, práci ve společenských organizacích a orgánech lidosprávy. Stručně lze shrnout, že jde o omezení na několik formalizovaných aktivit s nízkou vypovídací schopností. Veškeré údaje, které můžeme získat z Plánů KPSR i z jiných dostupných pramenů, zachycují pouze pozitivní společenskou aktivitu. K dokonalejšímu obrazu celé problematiky chybějí ukazatele negativních projevů, protisociálních jevů.

Další slabou stránkou je vypovídací schopnost poloformalizovaných aktivit (brigády, další veřejné akce, pomoc spoluobčanům apod.), o kterých se myslím právem domníváme, že jsou na venkově frekventovanější. Jelikož nelze přesně zachytit jejich hodnotu a lze těžko srovnat alespoň jejich frekvenci u zemědělské a ostatní populace, nemůžeme vyvrátit tvrzení o nižší míře aktivity zemědělského obyvatelstva v oblasti výkonu participačních aktivit. Tato tvrzení vycházejí většinou pouze ze sledování formalizovaných aktivit bez zvláštního zřetele k jejich kvalitě a míře výkonu.

Další problém tvoří výběr indikátorů a validita výsledků jimi získaných pro neformalizované aktivity, v nichž by se v nejkonzentrovanejší podobě měla objevit míra angažovanosti, tedy míra ochoty, v níž se zobrazuje potřeba podílet se na řešení společenských procesů pracovního a nepracovního charakteru. Tato záležitost je však součástí obecnější problematiky zkoumání potřeb a hodnot, která tvoří jeden z klíčových momentů podchycení skutečné úrovně sociální participace.

ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU

Jako příklad nejednotného postupu při zkoumání sledované problematiky a zároveň jako vstup do konkrétní analýzy sociální participace zemědělské populace uvádíme na jedné straně výsledky šetření VÚŽÚ [1975], jehož zpráva globálně staví družstevní rolníky na roveň zaměstnancům a před dělníky ve veřejné činnosti (měřeno podílem věnovaného času z celkového časového fondu). Podle této zprávy věnují družstevní rolníci veřejné činnosti 0,43 % času, což je stejné množství jako zaměstnanci a větší než dělníci (0,29 %). Na druhé straně z výzkumů ÚRO [1975] a ÚFS ČSAV [1978] vyplývá nejnižší zapojenost družstevních rolníků proti ostatním společenským skupinám do socialistického soutěžení (není zapojeno 25,2 % proti 15 — 20 %), do práce ve společenských a zájmových organizacích (funkci v nich vykonává přibližně každý druhý příslušník inteligence, třetí zaměstnanec, pátý dělník a šestý družstevní rolník) a stejná zapojenost s dělníky a zaměstnanci, ale až za inteligencí do veřejných akcí vyhlášených v místě bydliště (uvádějí ji zhruba 4/5 příslušníků inteligence a kolem 3/4 za-

městnanců, dělníků a družstevních rolníků). Pouze ve funkcích v lido-správě je zapojeno více družstevních rolníků (každý 13.—14.) než dělníků (každý 17.), ale méně než zaměstnanců (každý 7.) a příslušníků inteligence (každý 6.). Tento zdánlivý rozpor ve výsledcích lze vysvětlit právě použitím rozdílných ukazatelů pro postižení společenské participace. Zatímco autoři zprávy VÚŽÚ zahrnují do výsledků z velké části i poloformalizované činnosti (údaje pocházejí z časového snímku), údaje ÚFS jsou postaveny především na formalizovaných aktivitách.

Současný stav rozvoje participačních činností i účasti pracujících v zemědělství na řízení má své pozitivní i negativní stránky. Je především nutné poznamenat, že nelze jednoznačně prokázat příznivý vliv nové techniky a technologie na účast pracovníků na řízení. Růst složitosti organizace a řízení v souvislosti s koncentrací a specializací zemědělské výroby a kooperačními a integračními vztahy jsou nezřídka důvodem ztížené orientace pracovníků v nových podmínkách a mohou negativně ovlivňovat jak pocítovanou účast na řízení, tak i ochotu aktivně se na něm podílet, a to hlavně v případech nedostatečné informovanosti a nevytvoření vhodného zázemí pro aktivní postoj.

Tyto negativní tendence rostou s klesajícím stupněm postavení pracovníků v řízení a neméně jsou závislé na sociálním mikroklimatu pracoviště, tedy zejména na působení vedoucích pracovníků a spolupracovníků v příslušné pracovní skupině. Často se stává, že nejen řadoví pracovníci, ale i nižší vedoucí pracovníci pocítují nízkou míru informovanosti o celkovém dění v podniku.

Do účasti všech pracovníků na řízení, tedy i do participační činnosti, se významně promítá celková úroveň organizace a řízení v jednotlivých zemědělských organizacích. Je velmi aktuálním problémem zvýšení „profesionální“ úrovně řízení a organizace výroby a práce. Při vyšší spokojenosti s těmito aspekty práce dochází k lepšímu pocitu účasti na řízení, a to ve všech jejích fázích — stanovení cílů, jejich plnění, kontrola řídicích činností. Pokud je takový pocit doprovázen dostatečnou informovaností pracovníků se zajištěním její zpětné vazby, je podporována pracovní angažovanost a promítá se příznivě i do angažovanosti mimo práci.

Za klíčový moment působení v tomto smyslu považujeme výrobní a pracovní porady kolektivů, ve kterých je proti celopodnikovým schůzím a konferencím oceňována pružnost reakce na vnitrozávodní problematiku, konkrétnost a předpoklady, které tyto porady mohou (při správném pochopení jejich poslání a dobrém řízení) poskytovat pro akceschopnost pracovních kolektivů.

Jako další stručnou charakteristiku současného stavu již jen sociální participace pracovníků v zemědělství jsem vybrala ne analýzu jednotlivých činností sem zahrnovaných, ale globálnější charakteristiku, námi vytvořenou typologii zemědělských pracovníků podle míry jejich společenské participace. Na základě zkonstruovaného agregovaného ukazatele, přičemž bych chtěla upozornit na to, že byl vytvořen převážně na bázi formalizovaných a částečně poloformalizovaných aktivit a byl přísně ohodnocen, lze mluvit zhruba o 45 % zemědělských pracovníků s velmi nízkou mírou sociální participace (0—5 bodů), přibližně 30 % tvoří málo participující (6—11 bodů), 22 % se vyznačuje střední

mírou sociální participace (12—18 bodů) a jen u 3 % zemědělských pracovníků je tato míra vysoká (19 a více bodů).¹⁾

Typ angažovaného pracovníka (silná a střední míra společenské participace — 25 % zkoumané populace). Jsou to převážně muži, středního věku (30—39 let), žijící s partnerem (počet dětí v rodině nerozhoduje). Pracují v řídicích funkcích nebo vykonávají mechanizovaná dělnická povolání, často pro zemědělství netradiční. Výkonu povolání odpovídá i výše vzdělání — vysokoškolské, úplné střední odborné a vyučení. Podstatné je, že většinou pracují v oboru dosažené kvalifikace. Příznivě hodnotí svou práci z hlediska jejího obsahu, podmínek pro její výkon (fyzikálních, sociálních i ekonomických) i z hlediska možností pracovního postupu. Příznivé hodnocení práce doprovází i větší spokojenost a identifikace se zaměstnavatelskou organizací včetně informovanosti a podmínek pro účast na řízení. Tito pracovníci vyjadřují i vyšší míru spokojenosti s celkovými životními podmínkami, tedy i s obcí, ve které žijí. Jejich volný čas je prožíván více aktivně, náročně a různorodě, častěji jsou aktivity volného času orientovány i mimo rodinu, do širšího společenského prostředí, kde mají vytvořené dobré zázemí. Výsledky šetření naznačují, že tito pracovníci si svůj volný čas umějí lépe naplánovat a zorganizovat. V jejich životních orientacích se častěji objevuje zaměření na hodnoty nemotného charakteru a na „plnější prožití života“.

Protipól k nim tvoří typ neangažovaného pracovníka (velmi nízká míra společenské participace — 45 % zkoumané populace). Jsou to převážně ženy, starší věkové skupiny (60 a více let), žijící bez partnerů. Vykonávají zejména typická zemědělská povolání manuálních pracovníků v rostlinné a živočišné výrobě. Nemají podřízené pracovníky a dosahují převážně pouze základního vzdělání. Pokud získávají vyšší kvalifikaci, je pro ně typická práce mimo obor dosažené kvalifikace. Svou práci (ve všech výše uvedených ohledech) hodnotí spíše nepříznivě. Jsou méně spokojeni s celkovým prostředím zaměstnavatelské organizace a obce, ve které žijí. Vyznačují se nižší mírou aktivity, náročnosti a různorodosti v prožívání volného času. Dávají přednost trávení volného času o samotě nebo v kruhu rodiny. Je pro ně typická i menší schopnost dobré organizace mimopracovního a volného času. Často jim chybí uspokojivé přátelské a sousedské kontakty. Jsou orientováni především na majetek a hmotné hodnoty (příp. související s životem rodiny), i když se u nich nezdá objevuje i přání mít lepší přátelské vztahy.

Střední, neutrální skupinu tvoří pracovníci s nízkou mírou společenské participace (30 % zkoumané populace),

¹⁾ Jde o tzv. index společenské aktivity (rozpětí 0—31 bodů), který byl vytvořen součtem bodového ohodnocení indikátorů: počet vykonávaných funkcí (0—4 body), účast v BSP, KRB, mládežnickém a jiném hnutí (po 0—2 bodech), účast ve zlepšovatelském hnutí (0—4 body), účast na bezplatných brigádách (0—4 body), frekvence času věnovaného plnění funkcí (0—6 bodů) a brigádnické činnosti (0—7 bodů). Údaje pocházejí z šetření VÚEZV 1980. Zkoumaný soubor tvořilo 1021 pracovníků v zemědělské prvovýrobě. Vzorek je reprezentativní co do základních demografických ukazatelů (pohlaví, věk) i z hlediska sektorové příslušnosti (JZD, státní statky). Záměrným výběrem byla nepatrně porušena reprezentativnost souboru podle vzdělání, a to ve směru vyššího podílu vyučených a vysokoškoláků na úkor pracovníků se základním a středoškolským vzděláním.

kteří jsou vyhranění pouze v určitých charakteristikách. Jsou to častěji pracovníci do 29 let a 40—59letí, dělníci v přidružené výrobě a tzv. ostatní manuální pracovníci, zaučení. Mezi nejčastějšími životními plány se objevuje „koupit si auto“, ale též „cestovat do zahraničí“ a nezdídky i „zvýšit si vzdělání a kvalifikaci“. Nejsou soustředěni na promyšlené hospodaření v rámci rodiny, ale na „užívat si“. Klesá u nich orientace na trávení volného času společenskou aktivitou a stoupá orientace na rodinné trávení volného času.

Všeobecně jsou sociálně participační činnosti považovány za náročnou aktivitu. Proto se mezi realizovanými aktivitami (jako převažující způsob trávení volného času) objevují pouze u velmi nízkého podílu zemědělské populace. Preferují je necelá 4 % této populace, a to ti, kteří se jim zároveň nejvíce věnují. Větší aktivita obecně existuje v participaci na práci zájmových organizací, klubů a svazů, jako jsou rybáři, zahrádkáři, včelaři, myslivci, a dále ve společenských organizacích (ČSČK, ČSPO, ČSŽ). Práce v těchto organizacích souvisí s nějakou konkrétní činností, její výsledek má dosti hmatatelný charakter a většinou podstatně souvisí s osobními zálibami.

SPOLEČENSKÁ AKTIVITA ZEMĚDĚLSKÝCH ŽEN A MLÁDEŽE

Z vytvořené typologie je na první pohled zřejmé, že až na výjimky u některých sociálně participačních činností se jim málo věnují příslušníci tzv. zvláštních skupin pracovníků, z nichž nás z několika důvodů zajímají ženy a mládež.

Jedním z hlavních důvodů je směr sociální politiky. Směrnici pro hospodářský a sociální rozvoj na léta 1976—1980 bylo uloženo věnovat těmto skupinám zvláštní pozornost s cílem vyrovnávat podmínky života jednotlivých sociálních skupin. Dalším důvodem pro studium uvedených skupin je skutečnost, že tvoří značnou část trvale činných pracovníků v zemědělství (1980: mládež — 20,8 %; ženy — 45,3 %). Neméně závažným důvodem je i ten fakt, že především mládež musíme považovat za perspektivní složku sociální struktury zemědělských organizací.

Endogenní demografické proměnné určující tyto sociální skupiny a s nimi související celkové postavení žen a mládeže v životním cyklu patří mezi faktory nejsilněji ovlivňující rozdíly v podmínkách života a v životním způsobu, nevyjímaje ani oblast sociální participace. Pro zkoumané sociální skupiny je typické, že u nich dochází k takové konfiguraci a vzájemné vazbě nezávisle i závisle proměnných ukazatelů, označených na začátku za rozhodující pro realizaci sociálně participačních činností, jejichž výslednicí je nižší míra společenské aktivity a do jisté míry i menší ochota účastnit se řízení a rozhodování v zemědělské organizaci a veřejných záležitostech v obci. Je to způsobeno zčásti objektivní situací (např. disponování volným časem u žen, ne zkušenost a absence pozitivní motivace u mládeže), zčásti subjektivní motivací k těmto činnostem (vliv tradic, nerozvinuté potřeby, pochybování o účinnosti nabízených forem participace nebo o očekávaných výsledcích).

U obou skupin najdeme společný prvek — jistou nevýhodu proti celkové zemědělské populaci v životních podmínkách, odrážející se v možnostech, intenzitě i ochotě k účasti na řízení a výkonu společen-

ských činností. U mládeže je to především nedostatek životních zkušeností a zvýšené nároky na životní orientaci v kratším časovém úseku, neboť mladý člověk je téměř současně postaven do pracovního procesu, začleňuje se do společnosti dospělých a zároveň zakládá vlastní rodinu. U žen jde především o obtížné časové zvládání a možné konflikty základních rolí — mateřské, ekonomické a aktivní občanské.

Mezi hlavní problémy související s realizací participačních aktivit u mládeže patří nedostatečné podchycení zájmů mládeže, využitelných pro rozvoj společensko-politické aktivity. Při výchovném působení k rozvoji těchto aktivit se často nevychází ze specifických potřeb mládeže a v důsledku toho ztrácí ideově výchovná práce svou účinnost.

Jisté nedostatky se projevují i ve vztahu části mládeže k práci v zemědělství, v zemědělském podniku a ve vykonávané profesi. Závažná je ta skutečnost, že tyto problémy se častěji vyskytují u skupiny vysoce kvalifikované mládeže, pro práci v zemědělských organizacích velmi potřebné. Tato skupina mládeže není v zemědělství stabilizovaná, její příslušníci vykonávají netradiční zemědělské profese, vyjadřují větší nespokojenost s životem na venkově. Nespokojenost s prací u ní vzrůstá v případech, že není využívána její kvalifikace, nemá odpovídající pracovní zařazení a má omezenou znalost pracovní perspektivy.

Ve svém celku je mládež velmi kritická a náročná na informovanost o podnikovém dění, kterou velmi často považuje za nedostatečnou. Pokud jde o rozvoj pracovní iniciativy mládeže, nedostatky doložené rozdílnými výsledky v různých krajích se projevují ve vedení a řízení práce mládežnických kolektivů, v politicko-organizačnické práci s nimi. Obecně, pro celou skupinu mládeže je typické, že historické vymoženosti socialismu jsou mladými lidmi chápány jako samozřejmost, bez uvědomování si povinností, které jsou podmínkou naplňování těchto vymožeností.

Strukturujeme-li samotnou skupinu mládeže, vyšší společenskou aktivitou se vyznačují 25—29letí proti ostatním (do 19 let a 20—24letým). Podíl neorganizovaných v žádné společenské nebo zájmové organizaci tvoří u mládeže více než pětinu. Kladně můžeme hodnotit účast velké části mládeže ve vyšším počtu zájmových organizací zároveň a v nižších organizačních formách pracovní a společenské iniciativy (tzv. poloformalizované činnosti).

U mládeže bude třeba se soustředit na vypěstování bytostného zájmu a potřeby vlastního podílu na participačních aktivitách. K tomuto cíli by měla být vedena výchova, je nutno překonávat prvky spotřebitelského způsobu života, zvyšovat úroveň politického vzdělávání mladé generace, uplatňovat v této výchově zájmové formy ideově výchovné práce, blízké psychice a potřebám mladých lidí. Ve formách socialistické soutěže je třeba mládež systematicky vést, dobré výsledky zveřejňovat a diferencovaně odměňovat, organizovat výměnu zkušeností. To vše vyžaduje speciálně vzdělané, zkušené a citlivé vedoucí pracovníky a lektory. Nedílnou součástí výchovného působení k participaci je dávat mladým lidem dostatečný prostor a příležitost k aktivitě a projevu iniciativy, tuto aktivitu je však také třeba realizovat a využívat.

Vysoká ekonomická aktivita žen zatím není v souladu s jejich zastoupením ve veřejném a politickém životě a s jejich uplatněním ve vedoucích a řídicích funkcích. V tomto stavu se promítá několik hlavních důvodů. Jednak není dobře možné „stihnout“ a obsáhnout za sou-

časných podmínek všechny základní funkce zaměstnané ženy — mateřskou, ekonomickou a veřejně aktivní, z nichž prvním dvěma je všeobecně přikládán větší význam. Na druhé straně jsou především na venkově patrné zbytky tradičně odlišného sociálního postavení žen a mužů a tato skutečnost pak podmiňuje nemožnost věnovat se veřejně prospěšné činnosti, pokud nedojde k zásadnějšímu přerozdělení povinností v péči o rodinu a domácnost. Třetím důvodem je horší vzdělanostní struktura žen proti mužům, v jejímž důsledku jsou vyšší řídicí funkce v zemědělských organizacích obsazovány téměř výhradně muži.

Růst angažovanosti žen v některých oblastech, hlavně pak v hnutí BSP, jejich organizovanost v Odborovém svazu pracovníků v zemědělství i působení v orgánech lidosprávy signalizuje projev tendence k vyrovnávání zmíněných nerovností. Výkon veřejných funkcí ženami je však většinou doprovázen omezením jejich volného času, a to značným. Zde nabývá velkého významu vybavenost obcí službami pro domácnost.

Dalším problémem je nedostatečné vybírání ekonomicky aktivních žen do vyšších vedoucích funkcí v zemědělských podnicích, což je do jisté míry přímým předpokladem zvyšování jejich společensko-politické aktivity, protože účast na participačních činnostech a na řízení značně závisí na postavení v řízení. Zatím zůstává 40—50 % zemědělských žen neorganizováno v žádné ze společenských nebo zájmových organizací.

Celkově tedy můžeme shrnout — zatímco mládež je zejména třeba vést k účasti na řízení, ženám je nutno vytvořit prostor pro uplatnění. Pro plnění těchto rámcových cílů jsou kromě iniciativy vybraných skupin pracovníků v zemědělství podstatná tři hlediska: podnik a jeho péče, péče MNV a péče společenských a zájmových organizací působících v obci a směřujících k rozvoji společensko-politické aktivity příslušníků sledovaných skupin.

Došlo dne 27. 7. 1983

ГУДЕЧКОВА, Г. (Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Прага): *Общественное участие сельскохозяйственного населения, особенно женщин и молодежи*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 20, 1984 (1) : 13-21.

Участие трудящихся в управлении является одной из предпосылок строительства коммунистического общества, являясь в то же время атрибутом социалистического образа жизни. Пока что имеется ряд недостатков в объективных условиях и в мотивировке выполнения этих так наз. непосредственно общественных деятельностей. Их благоприятное развитие обусловлено, прежде всего, развитием условий труда и личными способностями трудящихся к участию в управлении (демографические характеристики, образование). При изучении развития участия в управлении нельзя забывать об исторических влияниях. При конкретном анализе проблематики следует учитывать внешнюю дифференциацию (аспект социально-классовой структуры) и внутреннюю дифференциацию (группы сельскохозяйственного населения). Одним из важных аспектов дальнейшего развития участия в управлении и общественного участия является создание соответствующих условий для выполнения этой деятельности женщинам и молодежи.

общественное участие; участие в управлении; сельское хозяйство; женщины; молодежь

HUDEČKOVÁ, H. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha): *Social Participation of Agricultural Population, Particularly of Women and Young People*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 20, 1984 (1) : 13-21.

The participation of working people in the process of management and control is one of the basic conditions of creating the communist society. At the same time,

it represents an attribute to the socialist life style. At present, there still exists a number of shortcomings in the objective conditions and motivation related to the performance of these so-called immediate social activities. Favourable development in this respect is related mainly to the development of working conditions and to personal qualities of the working people for the participation in the process of management and control (demographic characteristics, education). When studying the trend of participation in the process of management and control, historic influences must be taken into consideration. A concrete analysis of these problems must concentrate on external differentiation (viewpoint of the social and class structure) and internal differentiation (groups of agricultural population). One of the important aspects related to further development of the participation in management and control and to the social participation is the creation of appropriate conditions for these activities so that the women working in agriculture and young people could join in.

social participation; participation in management and control; agriculture; women; young people

Adresa autorky:

Helena Hudečková, prom. sociolog, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Dlážděná 6, 110 00 Praha 1

VÝZNAMNÝ PŘÍSPĚVEK K PROBLEMATICE VZDĚLÁNÍ A KVALIFIKACE

J. Průcha: Perspektivy vzdělání. Praha, SPN 1983, 107 stran.

Práce J. Průchy *Perspektivy vzdělání* pojednává o současných problémech, vyplývajících z jistého zaostávání vývoje vzdělání za sociálním, hospodářským a vědeckým rozvojem ve společnosti. Kromě pracovníků pedagogické sféry je určena i všem odborníkům zabývajícím se otázkami reprodukce pracovních sil a sociálního rozvoje. Předností práce je, že se opírá o řadu zjištěných fakt, konkrétních údajů a výzkumných výsledků našich i zahraničních, kterými dokresluje obecný teoretický výklad. Částečně tak vyplňuje mezeru v pedagogické vědě, spočívající v nedostatečné míře vyhledávání, zpracování a hodnocení nových progresivních trendů zahraniční teorie a praxe vzdělávání. Záměr, kterým byl autor veden, je vybrat a objasnit z široké nabídky pedagogických inovací takové, které mají vztah k aktuálním problémům naší vzdělávací soustavy.

Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol, zaměřených na vývojové trendy v obsahu vzdělání, ve formách vzdělání a v pedagogické komunikaci.

V první kapitole je zdůrazněn význam pedagogické prognostiky pro ekonomické plánování, zvláště pak didaktické prognostiky, s cílem přizpůsobovat obsah a cíle vzdělání reálným současným i předvídaným budoucím potřebám společnosti. Autor poukazuje na důležitost a prioritní úlohu obsahu školního vzdělání, zároveň však upozorňuje na další vlivy, které jsou zdroji rozvoje vzdělávajících se osob (mimoškolní vzdělávací zařízení, podniková vzdělávací soustava, masové komunikační prostředky a neformální informační zdroje). Zabývá se rozpory v současném obsahu školního vzdělání a možnostmi jejich řešení optimalizací učiva — tzv. permanentní aktualizací učiva a syntézou učiva pomocí zavádění tzv. syntetických (integrovaných) předmětů. V tomto způsobu je spatřována možnost, jak se v obsahu školního vzdělání vyrovnat s narůstajícím množstvím vědeckých poznatků. Zavádění syntetických předmětů je považováno za jeden z nejprogresivnějších vývojových trendů v obsahu školního vzdělání.

I ve formách vzdělání (je jím věnována druhá kapitola) dochází k velkému počtu různých, často radikálních inovací, o čemž svědčí mnohost projektů škol budoucnosti, vznik nového typu školy (nižší vysoké školy) a nových forem vzdělávání — kombinované a korespondenční studium, škola bez ročníků a tzv. individualizace vyučování. Hlavní ideou veškerého hledání je zvýšení motivovanosti a aktivity žáků, propojení sféry teorie a praxe stálým stykem výrobních podniků se školami.

I třetí kapitola se zabývá naléhavou otázkou účinnosti vzdělávacího procesu, avšak z čistě pedagogického pohledu jako pedagogické komunikace mezi učiteli a žáky.

Rada informací obsažených v 1. a 2. kapitole je založena na pozitivních zahraničních zkušenostech s inovacemi v obsahu a formách vzdělání. Práce je cenným přínosem pro všechny, kteří se i v rámci jednotlivých resortů zabývají otázkami vzdělání a kvalifikace mládeže včetně profesní přípravy.

Knihu vydalo SPN Praha v roce 1983 v rozsahu 107 stran.

Helena Huďečková, prom. soc.